

Locuint'a Redactorului:

Cancelari'a Redactiunii:

Strat'a Morariloru Nr. 13.

Scrisorile nefrancate nu se voru
primi decâtu numai de la corespun-
dinti regulari ai „Federatiunii“
Articlii tramisi si nepublicati se
voru arde.

FEDERATIUNEA

Diurnalu politicu, literariu, comercialu si economicu.

Va esî Marti-a, Joi-a, Sambet'a si Dominec'a, demaneti'a.

Pretiu de Prenumeratiune:
Pre trei lune . . . 4 fl. v. a.
Pre siese lune . . . 7 fl. 50 cr.
Pre anulu întregu . . . 15 fl.

Pentru Romani:
4 galb. pro anu, — 2 galb. pro 1/2
de anu, — si 1 galb. pro 1/4 de anu.

Pentru Insertiuni:
10 cr. de linia, si 30 cr. taps'a tim-
brale pentru fiesce care publicati-
une separatu. In Loculu deschisu
20 cr. de linia
Unu esemplariu costâ 10 cr.

Enciclic'a de la Oradea-Mare.

Neavendu la mana originalulu romanescu alu
cerculariului episcopului Papp-Szilágyi, lu-comuni-
câmu dupa traducerea d'in „Gur'a Satului“, facuta
dupa foiele unguresci, precum urmeza:

„Iubitiloru frati si fi in Christosu!

Cetindu noi in nrulu 134 alu „Federatiunii“ de la 24
sept. a. c. cumcâ mai multi preuti d'in comitatulu Satumare-
lui s'au alaturatu la pronunsiamentulu d'in Blasiu, chiaru in
contr'a acceptarei nostre, — presupunendu, câ preotîmea no-
stra culta posede nescari principie sanetose, si prin urmare
in situatiunea presinta va dovedi o astufeliu de tienuta, ca-
rea nu numai pe d'ins'a si dieces'a nu o va compromite, ci
prin constantia ei — si prin implinirea detorintei sale civile
cu seriositate conveniente misiunii ei preutesci, cu carea totu
deuna trebe sê stralucesca inaintea poporului, va meritâ re-
cunoscintia; — deci ca sê astringu pe preutîme — conformu
respondibilitatii, ce am facia cu tronulu si guvernulu — a
respectâ vointi'a Majestatii sale, legile sanctionate prin regelo
incoronatu si intarite prin juramentulu regescu, precum si a
o indemnâ la o credintia patriotica, carea este virtutea, de la
carea depinde sortea nostra pamentesca: sum silitu a dechiarâ,
cum câ fapt'a preutiloru nostri d'in cottulu Satumare, nu se
pote aprobâ; pentru câ ace'a descepta in compatriotii nostri
suspiuni de nepatriotismu, era facia cu noi o neineredere,
d'in carea cauza nu potemu sperâ vr'o legatura a iubi-
rei, ce este de lipsa pentru a potè trai d'impreuna cu ei in
pace si lenisce, era in tempi viforosi, a potè sustienè incre-
derea spre o aperare comuna, prin carea virtute amu incun-
giuratu pana acuma multu reu si amu mantuitu poporulu de
miseria si periclu.

Maiestatea sa, astrinsu de impregiurâri, — dupa ce s'au
facutu mai multe incercâri pentru consolidarea imperiului —
s'a resoltitu la legal'a lui organizare de acum'a. — Vointi'a
Maiestatii a fostu totu-de-un'a si vomu credintiosu si
romani, acêst'a trebe sê fia totu-de-un'a spresiunea caracte-
rului romanescu. Maiestatea a juratu pe legea, carea une-
sce Ardealulu cu Ungaria, asiâ dara, tote agitâ-
rile in contr'a acesteia, sunt in sedaru, câci uni-
nea Ardealului cu Ungaria, — adeca, ca acêl'a sê
nu poseda o legelatiune independinte, ci comuna cu ce'a a
Ungariei si ca sê se guvernedie prin unu ministeriu centralu
— este o concessiune peculiaria a Maies. Sale, ca Un-
garia sê participe, la greutâtile comune ale imperiului, dupa
proportiune. Acêst'a este situatiunea factica si adevrata d'in
presinte, acêst'a o recunoscu si Sasii, precum areta conflusulu
loru celu mai de aprope. Inse aplicarea legei de uniune este
reservata legelatiunei Ungariei, si cine nu doresce, ca acêl'a
sê se intemple si spre indestulirea si leniscea romaniloru ar-
deleni? Membrii dietei respective voru avè detorinti'a a con-
lucrà pentru ajungerea acêstui scopu.

Domnedieu ne-a asiediatu pre noi pe acêstu pamentu,
care l'amu udatu cu lacrimelu si sangele nostru d'impreuna
cu coi-alalti compatrioti ai nostri, acêst'a este patri'a nostra,
in carea vomu traî si mori, si potemu fi fericitu, ca altii in alte
tiere, deca vomu fi credintiosi supusi ai M. Sale, si asculta-
tori si guvernului, deca nu ne vomu lasâ a fi intrecuti in ze-
lulu nostru patrioticu. Acêst'a este intieptiunea adevrata
acum si totu-de-un'a, de acêst'a ve tieneti, si nu ve
lasati a fi sedusi de diurnale si de unii omeni es-
altati, de cari se afla la tote soiurile de omeni si
de cari nu lipsescu neci la noi. Cu deosebire vi recumendu
fratiloru, ca sê romaneti la misiunea vostra preutesca; câci
numai asiâ ve veti potè implini credintia vostra fatia cu na-
tiunea, daca veti semenâ intre poporu religiositate si morali-
tate. Astfelu va cresce in natiune poterea morala, carea dâ
vietia natiunei. Sorteana natiuniloru este in man'a lui Ddiu,
lui trebe sê ve rogati ferbinte, ca sê potemu fi fericitu.

Oradea mare, 28 sept. 1868.

Alu vostru de binevoitoriu

parinte
Iosifu Papp Szilágyi m. p.
episcopu diecesanu.

Fiindu-câ faimos'a „Cerc.“ a episcopului Szilágyi fû
adresata câtra preutii rom. d'in Satu-mare, lasâmu sê
urmeze responsulu celoru isbiti in prim'a linia, apoi
altulu d'in Oradea-mare si in fine vomu adauge si
reflessiunile nostre la pocit'a scrisore cercularia, ce sê
pote numi adevrata tragico-comedia.

Enciclic'a de la Oradea-Mare.

Perirea ta d'in tine Israele!

Beseric'a romana, acêstu paladiu sacru alu esis-
tintiei nostre natiunale, uniculu refugiu in decursulu

vecuriloru trecute in contr'a tempestâtiloru viforose
inimice, ce ne amenintiau cu cutrupire totala, nu s'a
desbracatu neci candu, — si asiâ neci dupa unirea
in cele 4 punte cu beseric'a Romei, — de caracte-
rulu sêu natiunale, pestratu cu atât'a scumpe-
tate de câtra arcierii romani, alu câroru nume lu-
serbeza si rostese cu o pietate meritata fia-care ro-
manu adevratu; si tocmai pentru câ beseric'a nostra
e natiunala, i vedemu in tote tempurile pe acei ar-
cierii chiamati de capii besericei, totu odata a figurâ
pana in dîlele nostre si ca conducatori ai natiunei
nostre prigoniți.

Manecandu d'in cele promise, ne-amu miratu, ba
vorbindu sinceru ne-amu scandalisatu, cetindu en-
ciclic'a tramisa preutîmei romane d'in comitatulu
Satu-mare de câtra d. eppu de Oradea, Iosifu Papp-
Szilágyi, semnalisata si de on. redactiune a ace-
stui prè stimatu diurnalu, nu câ dora nu cuno-
scemu convingerile, ce predomnescu
prin Oradea, ci pentru-câ nu ne acceptâmu chia-
ru acum, intre neindestulirile generale, a vedè pre
unu episcopu romanu, d'in dieces'a cea mai bine do-
data, a suffâ in unu bucinu cu antagonistii nostri se-
culari, punendu-se — pe langa ignorarea justeloru
pretensiuni a le natiunei nostre — in contrastu atâtu
de aprigu cu opiniunea publica romana. Dispretiu
generalu, cu care fû intimpinata numit'a enciclica,
ne dispensâ de la scrierea acestoru orduri, daca diur-
nalistic'a antagonistiloru nostri politici, nu fauriâ si
d'in acêstu faptu smintitu alu S. Sale, capitalu poli-
ticu in favorea lecu.

In mediuloculu frementâriloru generale, candu
vedemu, câ mai tote confesiunile, afara de a nostra
cea gr. cat., nesuescu d'in respoteri a si-asi curâ au-
toritatia si sustinutulu comunu ale besericei loru
nepangarite, atâtu pre calea legislatiunei câtu si pre
alte câi legale, — atunci S. sa d. eppu de Oradea-
mare in locu sê tinda la realizarea acestoru si pentru
beseric'a gr. cat. (apendicea celei rom. cat.*); in locu
sê satisfaca dorintiei generale, conlucrandu la con-
chiamarea câtu mai rapede a sinodeloru; in locu sê
se ingrigesca de invetiamentu, si mai alesu cum ar'
scapâ uniculu gimnasiu romanescu d'in Ungaria de
sub patronarea sa d'in gur'a magiarisarei, la care
tientesce ministeriulu ungurescu; in locu sê apere
teologii romani d'in naintea ochiloru sêi de volnici'a
si magiarisarea, ce-o suferu de la superiorii loru r.
cat., mediulocindu despartirea loru de câtra acesti-a;
in locu sê-si scutesca credintiosii sêi de epidemia li-
pitiosa a infintiandei episcopie magiare de Dorogu,
care ne amenintia cu scoterea limbei romane d'in be-
serica**), prin latirea sentimentului natiunali; in
locu de a pune odata capetu discordiei produse prin
proselitismulu sêu confesionalu, intre frati de acêl'a-
si nume, sterpindu acelu verme neodnihat, ce rode
la firulu prosperârei nostre natiunale, a le carui fru-
pte mai alesu in presente pentru frati Ardeleni sunt
destulu de amare; in locu, dîcemu, sê ne imbucure S.
sa cu de aceste si alte, nenumerate fapte, — sê
aiepta cu o furia à la Hackmann in contr'a con-
vingerei politice a preutiloru Satumareni d'in diece-
s'a sa, manifestata in dechiaratiunea facuta pe langa
cunoscutulu pronunsiamentu de la Blasiu;
acêsta fapta natiunale a Satu-mareniloru, se silece
S. sa prin cerculariulu sêu de sub nru 726 a. c. (nu
scimu d'in ur'a cea mare câtra Blasiu, ori d'in alte
motive mai inalte, nepetrunse) a o desaproba, buna
ora cum facu repausatulu eppu Erdélyi cu d. preutu
d'in Terebesci, G. Ardeleanu, candu se dimisese mai
anu in polemia cu d. Iosifu Hosszu, acum consil. mi-
nistr. Preutiloru le denega S. sa dreptulu de a se
mestecâ in trebe politice***) intocmai precum pre-
tindu ungerii — scriindu-li: „ca sê remaneti pe lan-
ga chiamarea vostra cea preutesca, câ asiâ veti im-
plini fidelitatea câtra natiune, de cum-va prin voi se
va latî in d'ins'a religiositatea si moralitatea“ ca si
candu ar' dîce S. sa: „de veti fi romani buni si veti

*) Dîceti-i pre nume, Dloru, „cod'a papistasiloru nemti
si ungeri.“

**) Acêstu pasagiu sierbesca de refutare si dlui Kóos de la
Bucuresci, care in unu nru mai prospetu alu diurnalului „Ha-
zánk“ întreba cu mare ostentatiune, câ unde ne scotu limb'a
romana d'in besericele nostre.

***) Totu atunci S. sa parintele eppu face insu-si poli-
tica „par excellence.“

lati sentimentele natiunale, atunci veti latî nereligio-
sitate si nemoralitate.“ Dupa S. sa, preutiloru subal-
terni sê nu li fia iertatu a-si radica neci vocea loru
consolatoria pentru frati de acea-si mama, espusi
maltratâriloru, macaru pe asta cale, câci altele si asiâ
sunt inchise d'inaintea loru, numindu astufeliu de
fapte, câ aru compromite dieces'a si pre respectivulu;
era S. sale sê-i fia iertatu, fâra neci o compromitere,
a-si radica chiaru si sabi'a — si inca in o directiune
contraria — ca in 1848. Pana acuma tota romani-
mea ne imputâ de crima — si cu totu dreptulu, lasi-
tatea si nepasarea, in care dormecâmu si in parte
dormecâmu si asta-di noi romanii Satu-mareni, fatia
cu ori-ce e romanescu, acum inse de odata, sê vedi
minune, noi trecemu de cei mai mari natiunalisti
— vedi bine, numai inaintea S. sale — încâtu, pen-
tru ca sê nu erumpu cum-va sentimentulu no-
stru celu invapaiatu, se ingrigesce S. sa, sê ne do-
molesca d'in candu in candu câte cu unu ucazu,
nume mai corespunditoriu. Mai originala e inse es-
punerea motivului, ce l'a indemnatu pe S. sa a des-
aproba acêsta fapta natiunala de sub cestiune, candu
serie: „pentru câ esciteza in compatriotii nostri, su-
spitiune de nepatriotismu“, va sê dica, dupa
ce ori-ce fapta, ce promoveza interesulu nostru na-
tionalu, escita in ungerii compatrioti — si neci de
câtu nu si in ceia-l-alti compatrioti nemagiari — ne-
ineredere, neplacere, neindestulire facia cu noi, pre-
cum ne dovedescu faptele de tote dîlele. urmeza —
dupa S. sa — sê nu facemu nemicu(?) in interesulu
nostru propriu, ci ascultandu, si supunendu-ne orbesce
oarmuirei, precum o numesce S. sa — sê ne luptâ-
mu cu tota insufletirea pentru imperiulu celu mare
si tare magiaru, ce se estinde, dupa conceptele loru,
pana in marea negra, adriatica, etc.

cundu: — „Imperatulu a juratu pre legea uniunei
Transilvaniei cu Ungaria, asiâ dara tote agitatiunile
in contr'a ei sunt insadarnice.“ — Noi asiâ suntemu
convinsi, câ natiunea romana neci candu n'a recu-
noscutu acêstu nemzetegység de fapta compli-
nita, doveda faptele d'in 48, doveda intemprârele de
dupa 48 facute cu consensulu Maiestatii sale, doveda
adres'a celoru 1,493 de romani Ardeleni, suster-
nuta Maiestatii Sale, doveda si mai prospeta pro-
nunsiamentulu celu atâtu de odiosu S. sale, sub-
scrisu de o multime de romani, doveda in urma, opi-
niunea publica a natiunei; amu mai potè aduce si
alte argumente, deca n'ar' fi de prisosu, dupa desba-
terile, ce s'au facutu in diurnalistic'a romana la tota
ocasiunea; facia inse cu asertulu S. sale ne indestu-
limu cu unic'a întrebare: dar' pre legile aduse in
1863/4 cine a juratu? apoi ne rogâmu de S. sa, sê
ni conceda a trage la indoicla, ca si candu impera-
tulu de acum ar' fi juratu pre legea uniunei, ast'a neci
singuru ungerii nu o sustienu. Mai numesce S. sa pe
barbatii nostri devotati causei romane de esaltati,
dandu svatu preutiloru, ca sê nu se ametiesca de cu-
vintele acestoru! Insulte de aceste suntemu dedati
ale audî de la magiari, dar' de la unu episcopu, pusu
in fruntea unui cleru romanu, n'amu fi acceptatu, mai
alesu dupa ce ni promise solemn, câ va fi
demnu sucesoru alu neuitatulu eppu Vulcanu.

Noi asiâ scimu, câ S. sa e membrulu casei de
susu a dietei Ungariei, prin urmare credeamu câ, ca
omu constitutiunali, va sci apretiu miscârile, ce ca-
cterizeza ori-ce constitutiune d'in lume, fia acêl'a
chiar' ce'a premarita de S. sa, apoi fapt'a de sub între-
bare ce cuprinde in sine altu-ceva?

Nu consentîmu — si cu noi asiâ credemu neci
unu romanu adevratu, — cu acêl'a abnegare, ce voic-
sce S. sa a obrudè, fâra de unu picu de mustrare,
preutiloru sêi subalterni, de a-si lasâ turm'a concre-
diuta pastorirei loru, in tempii cei mai plini de fur-
tune, preda lupiloru rapaci; precum neci cu acêl'a
teoria falsa, ca si candu preutul ca atare, ar' ince-
tâ de a fi totu-o-lata si cetatia nu si fiu alu patriei
si natiunei, d'in alu câru sinu se trage, prin urmare
sê n'aiba in acêstu respectu neci o detorintia; sêu nu
vedemu pe r. catolici, cu câta resolutiune si-condu-
cu si apera credintiosii loru facia cu ori-ce valuri
politice, cu tote câ beseric'a loru nu se pote laudâ,
ca a nostra, de a avè caracteru natiunali; nu pote-
mu adoptâ mai in colo neci acêl'a doctrina imprumu-
tata de S. sa de la beseric'a r. cat., câ amu fi detori-

orbesce a sprigini cu concursul nostru morali ori ce sistem politic, ce vine pe ste capul nostru, inca si atunci candu scopul acelei-a destul de demascatu, nu e altu-ceva, decât supunerea si domnirea ne restrinsa preste cele-l-alte natii ne magiare.

Inchiâm cu observarea, câ facea mai bine S. sa, deca, urmandu cuvintelor sale dîse cu ocaziunea instalarei in Beiusiu, câ „beseric'a si natiunea nu se va insielâ in mine“ incungiurâ a suscitâ a supr'a-si prin astu-feliu de fapte ur'a si mai mare a opiniunei publice romane; acést'a erâ apoi „intieleptiune acum si totu-de-un'a.“

Satu-Mare, 21 octobrie 1868 s. n.

Mai multi preuti si mireni Satu-Mareni.

Pentru cunoscint'a istoriei magiarismului *).

In siedint'ia tienuta la 3 Decemvre a. t. de clasele filosofice si juridice ale academiei magiare, rosti dl. Augustu Greguss o cuventare „despre suprematia sociala“, ale carei cuprinsu principalu luschitiezâ „Lloydulu de Pest'a“ in modulu urmatoriu :

„Magiarii au jucatu pana acum in tieretele, in cari au fundatu statulu magiaru, rolulu de conducatori intre diferitele pepore d'in acele tierete, si au exercitatu o suprematia sociala necontestabila. Se nasece acum intrebarea, ori de voru sustienê ei si de acum innainte suprematia aceasta? Domnirea depinde de la potere; acést'a are o basa materiala si una spiritala; poterea armelor pote supune pre acei mai neputinciosi, dar' nu este in stare a fundâ o domnire durabila. Cu poterea materiala trebuie sê se unesca si o superioritate spiritala. In timpulu nostru poterea materiala consta in avere, si poterea spiritala in cultura literaturii, a sciintiei si artei, adeca: in instructiune. Avera si cultura sunt acei doi factori, cari fundeza si fortifica suprematia sociala. Si pana acum au exercitatu Magiarii pe terenulu Statului fundatu de ei o suprematia sociala nu numai prin preferint'ia politica, dar' mai alesu prin averea lor materiala si prin cultura mai nalta. De voiescu ei a pastrâ acést'a suprematia si de acum innainte sub referintie de totu schimbate, trebuie sê sustina lupte cu peporele infratite, pe terenulu materialu si spiritalu; ei nu trebuie sê se restringa numai la agricultura, ci trebuie sê-si-apropie industri'a si negociulu si sê puna in miscare toti factorii avutiei materiale.

„Dar' mai tare este poterea sciintii si a culturii acést'a. Ei trebuie asiâ dar' sê sustiena o lupta sincera si loiala pentru preferint'ia in avere si in cultura. Ei nu au nici unu motivu de a ascunde acestu scopu. Morala si prudenția ceru numai, ca lupt'a sê se petreca cu midiloece oneste.“

Asiâ scrie dl. Greguss. Noi ne luâm voi'a a face la estrasulu acest'a unele observatiuni si indreptâm ochirea nostra mai alesu spre doue puncturi :

a) „Magiarii au exercitatu pana acum o suprematia sociala.

b) „Acést'a nu o multimescu ei „preferintiei politice“ ci „averii lor materiale“ si „culturei lor proportiunatu mai innalte.“

Cine esamina istoria Magiarilor fâra prejudecie, si cine nu este orbitu de trufia nationala, acela trebuie sê recunosca, câ locuitorii nemagiari ai Ungariei au exercitatu cea mai mare influentia nu numai asupr'a buneii stari materiale a Magiarilor, dar' si asupr'a dezvoltarii lor politice si spirituale. Scriitorulu sireloru acestor'a i este cunoscutu, câ se afla istorici vii, cari sci u a ni spune forte multe despre civilizatiunea stravechia a Magiarilor immigrati. Inse noi nu suntemu orbi credietori si nu jurâm, „in verba magistris“; fâra proba, astufeliu de vorbe nu sunt nimica alt'a decât fruse frumose fâra intiesu. Cronistii contimpurani, cari ni descriu pre Magiarii immigranti, nu au fostu cu totii infiorati de frica si nu observa numai „d'in celele loru pre infricosiatii cavaleri de la resaritu.“ Ei au avutu d'in nfericire pre multa ocaziune de a cunosce prin propri'a vedere acele excursiuni si rezultatele lor devastatorie. Magiarii nu diferiau nici cum in purtârile lor de alte pepore belicose si barbare; Germanii, Hunii, Avarii, Magiarii, Normanii, etc. — toti au fostu egalmente selbatici, neciopliti, condusi de asemene patima de devastare si pradatiune, care prefacea in pulbere tote creatiunile culturei.

„O suprematia sociala“ avura Magiarii atâtu de putînu atunci câtu si asta-di, câ-ci ce se numesce „suprematia sociala?“

Oratoriulu intielege cu acést'a „suprematia in avere si in cultura.“ „Suprematia“ acést'a se pote concede ginte magiare, inse cu multa restrictiune. Istoria si prezentulu ne invetia, câ Magiarii au jucatu unu rol pasivu in afacerile culturei. Cultura pamentului, industri'a si negociulu, chiaru constitu-

tiunea lor politica si legile de municipie le-au primitu de la Germani si Slavi; pe langa peporele acestea au mai avutu influentia principala Italianii si Grecii pentru intemeierea crestinismului si pentru activitatea literaria si artistica, si influentia acést'a dureza inca si asta-di fâra incetare. In care ramu alu culturei au fostu dara Magiarii creatori si determinatori? Insadaru cautâm. Acela inse, care recepe de la alte pepore si ginte, nu pote posedê nici cum o suprematia in raportulu sotialu, adeca, umanitariu.

Asiâ dar' parerea membrulu academiei magiare despre „necontestaver'a“ suprematia sociala are pre putîna soliditate. In vietia, in sciintia si arte, in agricultura, industria si in negociu Magiarulu si-afla locul intre peporele pasive; activu au fostu si este elu numai pe terenulu politicu si aicia exerciteza nationalitatea lui o suprematia decisiva, care inse nu este castigata nici decum prin „avere si instructiune“, ci este efeptulu unoru factori de totu de altu feliu.

Dlu Greguss cugeta: câ Magiarii nu si-multimescu suprematia „unei preferintie politice“; — tocmai contrariulu acestei asertiuni e adeveratu. Gintea magiara s'au bucuratu totu de-a un'a de astu feliu de „preferintia“, de pe candu ea a subjugatu cu sabia pre locuitorii Ungariei, ce crâu mai cultivati decâtu d'ins'a, adeca pre Slavi, Germani etc. Constitutiunea Magiariloru inainte de 1848 a fostu unu institutu curatu aristocraticu alu Magiariloru privilegiati. Influentia orasielor a fostu pre putîna. Si de ce feliu erâu acei privilegiati? Ore sê inaltia ei asupr'a compatriotiloru sei nemagiarii prin „avere si instructiune?“ Acést'a dora nu va voi sê sustiena dlu Greguss spre aducere a minte de nobilii Magiari de la tiera, temeli'a vechiei constitutiuni unguresci. Regii Ungariei favoria de pe tempulu lui Stefanu I. atâtu la curte câtu si prin orasie elementulu strainu, câ numai prin acést'a s'au condusu fiulu puste celu purtatoriu de sabia spre o vietia regulata si spre cultura. Sub regii cei intielepti ai Ungariei, cari sunt inca si asta-di mandri'a tieriei, sub Stefanu, Carolu Robertu, Ludvigu celu Mare, si Huniadi*) cumpeniâ totu de un'a influentia straina.

De la inceputulu secululu alu XVI. se observa sub regii cei slavi d'in cas'a Iageloniloru o antipatia d'in ce in ce crescenda a magiarismulu in contra „strainiloru“ si neamici'a acést'a a ajunsu pana la ura data pe fatia si constantia, ba chiaru pana la persecutiuni crunte.

In luptele d'ntre Habsburgi si Ungarii cei estii d'in pulbere la ore-care insemnate joca ur'a acést'a in contra strainiloru, incependu de la Ferdinandu I. si Zapolia, unu rol mare, decisivu.

Dupa invingerea tulburariloru lui Racotî veni unu timpu de linisce, si sub Maria Teresia domnia pacea si concordia. Asta mare imperatesa cu prudintia sa sci u pe incetu si fâra a aflâ resistintia, sê aduca elementulu germanu la insemnate; magnatii cei mai avuti si distinsi se asediara in Vien'a, se casatoriau cu nobleati'a cea vechia austriaca, placendu-li mai multa vietia culta franco-germana, decâtu vietia selbatica si izolata de pe puste lor; ei vorbiau francesce, latinesce, dedeau copiiloru sei nime germane, si-zidiau castelele cu arhitecti germani si italiani, si serviau la curte seu in armata. Nobletia mai inferioara imita pre cea mai inalta, ori vietiuia d'impreuna cu tierianulu pe unu gradu de cultura josa. Industri'a, meseri'a si negociulu erâu si atunci ca si asta-di mai alesu in manele strainiloru: ale Germaniloru, Italianiloru, Greciloru, Armeniloru si Israelitiloru.

O miscare in favorulu limbei si nationalitatii magiare se radica mai antain in cercurile literarie. Deceptata prin produse literarie francesci, gard'a ungara d'in Vien'a incepî unu periodu nou de literatura magiara.

Barbati plini de spiretu, precum Bessenyei, Baroczy, Bacsai, au straplantatu in Magiari spiritulu francescu si form'a lui; inse cu tote acestea se aflâ pre putine urme de unu ce originalu. Silintiele acestea nu aflâ la inceputu mai nici decum simpatia la Magiarii cei culti. Mesurele cele neconstitutiunale tocmai ale imperatulu Iosifu II., anume portarea lui cea fâra crutiare in contra privilegielor nobletiei, si administratiunea comitatelor, deceptara o reactiune generala.

Decretulu d'in 6. maiu 1784, prin care trebuia sê se introducea in cursu de 3 ani limba germana in locul celei latine in tota Ungaria ca limba guvernamentală, nu a fostu caus'a principala a opusetiunii. Cu dispusetiunea acést'a, ca cu tote ordinatiunile sale, Iosifu II. a avutu scopurile cele mai binevoitorie si mai onorabile. In cerculariulu, ce l'a tramisu locotenint'ia ungara d'in ordinea imperatulu câtra comitate in 18 maiu 1784, dice :

„Intrebuintiarea unei limbe morte, pre cum e cea latina, probedia in destulu, câ natiunea inca nu

a ajunsu la o trepta ore-care de cultura, si prin acést'a se recunosce pe tacute, câ natiunea, ori nu aveâ limba propria, ori câ cetatiani ei nu o sci u nici serie nici ceti, si câ numai acci invetiati, cari sunt deprinsi in studiele latine, sunt in stare a-si respicâ in scrisu cugetârile sale.“ Iosifu a voitu inse sê atraga pre fia-care cetatianu, fâra deosebire de stare si de rangu câtra intersulu statului, si nu a doritu sê lasc o casta, ca Domni ai poporulu intregu. „Deca limb'a nationala ungara“ — cetimu mai departe — „ar' fi generala in tiera, ea s'ar' potè intrebuintiâ spre tratara afaceriloru publice; inse este cunoscutu, câ limb'a germana si ilirica (slavena), cu diferitele lor dialecte, si cea romana sunt atâtu de latite, încâtu nici decum nu se pote privi acea ungara ca limba generala.“

Pre cum uria Iosifu domni'a unei clase privilegiate si se siliâ a o nimic, astu feliu elu nici câ voiâ sê dde unei natii tota superioritatea asupr'a celoru alalte, cari in cultura (sêu necultura) stâ, ca si Magiarii pe aceea-si trepta.

Proportiunea între Magiari si nemagiari a ramasu si pana asta-di neschimbata. Contra cinci milione de Magiari stau 7—8 milioane de locuitori nemagiari, facendu parte de natii, cari tote au consangueni de frati si veri numerosi afara de Ungaria si prin acést'a si unu viitoriu ascuratu. pe candu natiunea magiara stâ singura, izolata, fâra rula, si care tota conservara sa o detoresce singuru numai unoru „prerogative politice.“

Sê ascultâm numai istoria mai departe. Legile in privintia limbeloru ale imperatulu Iosifu cadura totu o data cu celelalte ordinatiuni ale lui. Leopoldu alu II., privindu la inceputulu luptelor revolutiunii d'in Franci'a, se vedî nevoitu a rechiamâ dispusetiunea fratine-sêu. Elu merse dar' in unire cu dorintile nobletiei si cu cererile spireteloru literarie pentru favorisarea idiomulu magiaru. Si ce sê vedî. De la anulu 1790 stâ cultura limbei magiare la opunatori guvernulu in prim'a linia.

Midiloece, ce s'au intrebuintiatu pentru castigarea predominii unei limbe, sunt de trei felii: legislative, prin legislativ'a nobletiei; fisice, prin forti'a proprietariloru nobili, si morala, prin asiâ numita „opiniune publica“

Sê esaminâm unulu dupa altulu aceste midiloece! Domnirea limbistica nationala a Magiariloru incepe pe basa legislaturei cu articolulu de lege XVI. d'in anulu 1790—1791. Acést'a dice: „Maiestatea Sa asecura staturile, câ innaltimea sa nu va introduce nici intr'unu feliu de oficiu o limba straina; inse pentru ca sê se cultivede si sê se latiesca mai multu limb'a indigena ungara, se va asediâ la tote gimnasiale, academiele si la universitatea ungara unu profesoriu deosebitu pentru limb'a si scrierea ungara.“

De aicia dateza protectiunea limbei ungare (recte: magiare) „de câtra guvernul“, si propagand'a acést'a d'in partea guvernulu legislativu si csecutivu in favorea idiomulu magiaru a adusu forte multa nefericire asupr'a tieriei. De acum urmedia un'a dupa alt'a feliurite dispusetiuni de legi, cari tote aveau de scopu latirea limbei magiare si prin acést'a a magiarismulu.

In anulu viitoriu chiar' fû dechiarata, prin articolulu VII de lege, limb'a magiara ca obiectu obligatu pentru toti indigenii, cari voru aspirâ in viitoriu la vre unu postu in Ungaria; pentru pârtile unite cu Ungaria sê fia ea propusa numai ca obiectu extraordinariu sêu facultativu.

Acea lege a fostu reinnoita prin articolulu 4 si 5 d'in 1805, si totu o data se ordinâ d'in nou, câ se potu adresâ câtra Maiestate reprezentatiunii in limb'a magiara, inse numai cu o traducere in limb'a latina; câ potu corespunde comitatele cu locotenint'ia in limb'a magiara, numai cancelaria de curte aveâ inca dritulu de a se servi de limb'a latina.

(Va urmâ.) „Foi'a Soc. Buc.“

Unu semnu alu timpului.

Daca in timpii trecuti isbucnea unde-va in Europa o revolutiune, daca unu poporu si-sfarimâ lanturile si dâ josu unu guvern netrebnicu, atunci o panica frica coprindea nu numai tote cabinetele Europei, tote cercurile conservative, ci chiaru si lumea comercianta si industriale. Tota societatea europeana pareâ a fi primitu o scudivere, o lovitura teribilă, se pareâ, câ fundamentale sale se clatina si amenintia surparea. Barbati de Statu ingalbeneau, cursurile scadeau, afacerile incetau, si tota lumea luâ mesure de prevedere intocmai ca cum ar' trebui a se aperâ de unu incendiu generale care amenintia pre toti de o potrivă. Modululu cu care a fostu primita de câtra tote guvernele si de câtra opiniunea publica scirea despre isgonirea reginei Isabela d'in Spania si despre biruintia revolutiunii in acést'a tiera, dovedescu unu progres forte mare, unu progresu colosalu. In timpii trecuti cabinetele n'aru fi intardiatu a intrâ indata in

*) Tradusu d'in „Internationale Revue“ diurnalu germanu d'in Vien'a.

*) Carii au fostu Romani.

intie spre a discuta midilocene, cum s'ar' pota mai curendu si mai bine incendiulu de pe pe- la pireneica si nu s'ar' fi sfiitu a decide, in nu- dreptului amenintiatu alu tronului si alu alta- osend'a unei interventii. Dar' de doue-dieci politica guvernului si opiniunea publica au o prefacere totale si salutaria. In locu d'a se- anta de revolutiunea in Spania, se observa in- te cu unu simtiementu de multiamita, ca natiu- resturnatu unu guvernul reacionariu, coruptu- lutistu. Lumea in s'irsitu a intiesu, ca unu- reu, netrebnicu, este unu reu multu mai ma- unu periclu multu mai amenintiatoru pentru- sele generale ale Europei, de catu o revolutiune- oria, si potemu dice asta-di, fara a ne teme d'a- tralisi, ca este o dorintia generale, ca poporul- iolu se isbutesca a se constitui permanente in li- ta. Revolutiunea ispaniola este cea- taia in Europa, care a fostu salutaria- tote bursele europeane cu una sui- cursuriloru. Acestu fenomen, care se pro- pentru antia ora, este forte insemnatoriu si- desce o completa reforma a ideelor celoru ve- unu progresu mare.

De si opiniunea publica, guvernele au observatu- aduita laudabile, diplomatia cabinetelor a la- se cadia Bourbonii Spanioli cum i-a lasatu se- tier'a, care a fostu oprinata de d'insii. Nici unu- ru ambadoru n'a fostu rechematu de la Ma- d'in contr'a toti au primitu insarcinarea a re- la posturile lor si a intru in relatieune cu gu- ulu de faptu. Aceste a sunt semne ale tempului,- merita a fi luate in consideratiune. Cabinetele- pei, primindu caderea monarciei burbonice si- andu-se gat'a a lasa liberu poporul ispaniolu- constitutu dupa propria sa chibsiuntia, au recu- tu ce'a, inainte carei-a s'ar' ficutremuratu odi- a dreptulu poporului de a dispune liberu de sortea- DREPTULU REVOLUTIUNII. Ce schimbare!- refacere! Acestu dreptu nou, inaugurat prin in- arecum a fi o simpla teoria. Noulu dreptu a in- in practica si se exercita asta-di de toti suve-

Conservatorii voru dice, ca este o apostasia si- omu a nega ca au dreptate in privint'a tradi- toru vechiei monarciei. Intielegemu dorerea lor,- rebui inse se culega o invetiatura, ca suveranii- eza numai imboldirei unei necesitati inevitabile si- a-di nu mai este cu potintia a mena poporele- urma de oie. Se nu acuse micimea regiloru si- loru de caracteru. Ci propri'a loru orbire, care-i- se a vedu, ca este o cercare zadarnica si asurda- ta in contr'a puterii ideieloru democratice. —- ta politica noua, acestu dreptu nou, cine l'a- guratu antiau? Imperatulu Napoleone III; si- p'a a intiesu invetiatur'a, si asta-di principiu- neintervenire este recunoscutu si, prin ace'a- moscere, puterea suprema s'a redatu elementulu- care a emanatu, poporului.

„Rom.“

Transilvania.

Sabinu, 21 opt. 1868.

Acum la finca congresului fia-ni iertatu a resu- pucine s'ire lucrurile acestui corpu baserecescu- urma a arunca o privire preste baseric'a greco- tala romana in pusetiunea ei facia cu statulu si- tatiunea romana.

Tota activitatea congresului in sesiunea acest'a- strinse in principiu singuru numai la definitiv'a- nisare a provinciei metropolitane, pre basea ca- loru si a articolulu de lege IX d'in 1868 d'in Pest'a,- langa aceea se alege o comisiune juridica de 9- lu lucrarea unu proiectu de procedura in trebile- tiali si disciplinari pentru tota ierarhia, si o co- me permanenta de 9, in caus'a referintieloru de- u, escate d'in despartirea ierarchiei romane de- besca.

Statutul pentru organizarea provinciei metro- me se vota definitivu in siediint'a d'in 19 oct.- aceea se inchise congresulu.

Sesiunea presenta a congresului recunoscu in- piu, ca pentru a gusta o adeverata libertate- unale suntu de lipsa nisce reforme in viet'a- recesca si ca trebe delaturate tote acele insti- ni vechie absolutistice, de cari au gemutu base- orientale pana acumu. Se recunoscu necesitatea- introduce mireni si in consistorie,- sta era unu punctu de mancare a deputatiloru- e lucrurile, inse clerulu nu voia se ceda, si era- se se despartiesca fara nice unu resultatu; in- se amana cestiunea nedeslegata ca un'a ce cere- atere mai luuga, mai serioasa si matura. Alu- a punctu s'elevatu de dnulu Dr. Glodariu: ca- iertatu preotiloru, se se casato- ca si a dou'a ora, ca unu actu dictatu de fi- mintii si de santieni'a intereselor cu atatu mai- ca-ce nu ataca in esentia intru nemicu vechiele- iuntii canonice. Alu treilea punctu trecut si

in statutulu organicu votatu, este ca de ac'inain- te episcopii si metropolitii nu mai e de- lipsa se fia calugari.

Bine ca cu congresulu d'in anulu acest'a se in- cepu periodulu legislatiunei baserecesci romane, se incepu epoc'a independintiei confesiunali pentru ro- manii de legea orientala, dara ore fi voru scutite- fructele osteneleloru sale de catra desele vexatiuni- ale statulu nostru, si ore statulu pre langa totu- dreptulu nostru santiunatu nu va cerca o amestecare- in trebile baserecesci, fundatiunali si scolare; ne teme- mu a respunde. Dicumu, ne tememu a respunde, pen- tru ca vedemu, ca insa-si sesiunea presinta a dietei- d'in Pest'a e gat'a se voteze unu proiectu de lege- pentru scolele poporali, ce sta in contradicere eviden- ta cu art. de lege IX ce taia afundu in autonomi'a- baserecei orientali romane. Si acest'a este caus'a, de- ce dicemu, ca in statulu nostru nu potemu fi securi,- cumca mediatu nu vomu fi lipsiti de scole confesiunali- fatia cu proiectulu dlui Eotvos, ce vre se ni introduca- scole poporali constitutiunali magiare. Totu asemenea- avemu caus'a de a ne teme, ca nu cumva regimulu un- gurescu pre langa totu dreptulu de alegere alu epi- scopiloru si metropolitiloru se se provoce la actulu- infintiarii acestei metropolie si se-si aroge dreptulu- de denumire. Atunci pre langa multe alte ce le-au- pierdutu natiunea vomu vedu usurpate si celea- ce dobendise baseric'a (!?).

Intre tote aceste un'a ne-a miscatu forte tare- d'in partea parintelui Metropolitu Siaguna, can- lu a- pusu asi putienu pondu pre nesce drepturi ardene- cu atata sudori castigata. Santia Sa voia a- mobilisa resiedintia metropolitana, a o- stramuta cu tempu de aici in Ungaria, ca mai tardu se se absorba cu totulu- in Pest'a. Era o fatalitate neaudita pentru roma- nii ardeleni in specie, si in generalu pentru toti, ca- dupa ce se despoia Transilvania de tote drepturile- ei avitice, in urma insi-si noi romanii se ne scotemu- metropoli'a d'in tier'a nostra mama, d'in midiloculu- poporului romanu, se o stramutam in Ungaria si- se fimu in urma siliti se ne cercetamu juristulu si- preotulu singuru numai in Pest'a, ca Mahomedanulu- mantuirea la Mec'a.

Multumita unoru bravi barbati romani, cari- cunoscundu periculu, in care ne duca Santi'a Sa, nu- voira nece de catu se-i urmeze.

Totu asemenea nu potemu se nu ne exprimamu- parerea de reu, ca nu s'a primitu in statutulu organi- cu si articolulu de lege d'in anulu 1863/64, ca unulu ce antania-si data au recuno- scutu confesiunea si natiunea romana de confesiune si natiune politica si in- dependinta in statu.

Aceste tote suntu nesce drepturi castigate ale- Transilvaniei, legate de Transilvania si strinsu le- gate de viet'a poporului romanu gr. orientalu, cari- intr'unu actu atatu de momentosu pentru baseric'a- nostra nu poteau nece se se delatureze nece se rema- na neconsiderate.

Facea bine in urma Parintele Metropolitu, deca- in locu de a disolvu sesiunea presenta a congresului,- o amana pre anulu venitoriu, pentru ca nu scimu ca- ore referintiele statulu pre venitoriu fi-voru in o asi- stare, ca se ne conceda de nou tienera unu altu con- gresu, si pote nu am veni in inconvenientulu se nu- potemu nece acum ajunge la o definitiva organizare- a starii nostre interne *).

Statutul organicu

alu besericei ortodose romane d'in Ungaria si Transilvania.

II.

Despre sinodulu protopresbiteralu.

§. 38.

Scaunulu protobresbiteralu este reprezentantia preoti- mei si comunelor parociale d'in protopresbiteratu.

§. 39.

Sinodulu protopresbiteralu consta d'in reprezentantii- preotiei si comunelor parociale d'in protopresbiteratu, asi, ca preotimea se fia reprezentata in un'a tertialitate, er' comunele parociale in doue tertialitati.

In protopresbiteratulu, carele numera preste 20,000 su- flete, numerulu membriloru sinodulu protopresbiteralu- consta d'in partea preotiei d'in 12, er' d'in partea comunelor- besericesci 24; er' unde numerulu sufleteloru este mai micu- de 20,000, acolo va consta d'in partea preotiei d'in 8, er' d'in partea comunelor parociale d'in 16 membri.

*) Prea multe si mari temeri ai Dta, noi inca recunoscu- mu folosele preingrigirei, carea este mam'a intieptiunii,- dar atatu in cestiunea dreptulu de alegere, catu si mai ver- tosu in privint'a punctulu d'in urma alu corespundintiei- Dtale, credemu ca cei ce sciu aperi drepturile sale, nu le per- du, era candu constitutiunismulu, devenindu vorba desiarta,- se inlocuesce cu absolutismulu mascatu seu chiar prin forti'a- bruta, atunci inceta si lupt'a constitutiunale, atunci protestan- du si rezervandu-ti drepturile ascepti timpuri mai fericite. Dca Dta vei fi sciindu si alte remedie mai bune pentru ca- surile presupuse, postimu, insira-ni-le.

Red.

§. 40.

Membru sinodulu protopresbiteralu se alege pre 3 ani; si se potu si realege.

Membru eclesiastici ai sinodulu protopresbiteralu se- alege prin preotimea tractuale; er' cei lumeni prin represen- tantii comunelor besericesci, spre care scopu comunele besericesci- pana la 1000 suflete tramitu 1 reprezentante, pana la- 2000, 2, si asi mai departe totu de la 1000 suflete unulu,- cari in sinodele parociale se alege prin pluralitatea votu- riloru.

Acesti reprezentanti coadunati la loculu defiptu impre- una, alege prin pluralitatea voturiloru pre membrii mireni ai- sinodulu protopresbiteralu.

§. 41.

De membru sinodulu protopresbiteralu potu fi alesi nu' mai acei-a, cari posedu calitatile prescrie in §. 6.

§. 42.

Cu ocaziunea conchiamarii sinodulu protopopescu, care- trebe se se publice cu 14 zile inainte, presiedintele e dato- riu a publica si obiectele, ce se voru pertrapta in sinodu.

§. 43.

Ca sinodulu protopresbiterale se pota aduce otarire va- lida, se recere ca afara de presiedintele se iee parte la acel'a- celu putinu maiortatea membriloru.

§. 44.

Sinodulu acest'a si-alege d'in, seu afara de sinulu seu- pre notariu pentru lucrurile scripturistice, carele pote fi preo- tu seu laicu.

§. 45.

Sinodulu protopopescu se tiene odata in anu la 1-a seu- a 2. Dumineca a luni lui fauru, si la conchiamarea lui se ob- servedia cele d'in §. 42; in casuri urginti se pote conchiamu- si extraordinariu, candu adeca protopresbiterulu seu doue ter- tialitati a membriloru voru afla de lipsa tienera extraordi- naria a acelui-a, spre pertraptarea vreunui obiectu insemnatu- besericescu, scolariu seu fundatiunale. Despre celebrarea unu- sinodu protopresbiteralu extraordinariu trebe incunosciintia- tu si consistoriulu eparcialu.

§. 46.

Protopresbiterulu presiedinte, respective suplintele lui- este respundietoriu pentru bun'a ordine a sinodulu, precum- si pentru aceea, ca acolo numai obiectele enumerate in §. 50- se se tractoze, cu frica lui Ddieu si modestia, si ca conclusele- se fia basate pe institutiunile besericesci si pre ordinatiunile- arcieresci a consistoriulu si sinodulu eparcialu.

Candu sinodulu prot. s'ar' lasa in obiecte, cari nu se tie- nu de s'ar'a lui, seu bun'a ordine s'ar' vatema, si la admoni- tiunea presiedintelui nu s'ar' restitu ordinea cuvintiosa, atun- ci presiedintele este detoriu a inchiaia protocolulu si a disolve- sinodulu, si a relatiuna consistoriulu eparcialu, cerendu in- viatiune pentru pasii ulteriori.

§. 47.

Sta in voi'a libera a membriloru a si-da votu separat si a- pofu, ca acel'a se se petreca in protocolu, inse numai celu vo- tu separat, care in 24 ore se da in scrisu, se pote primi si- petreca in protocolu.

§. 48.

Presiedintele prefige ordinea obiecteloru pertractande; pentru aceea, ori-ce propunere d'in partea unu'a seu mai mul- toru membri are a se insina presiedintelui, care in contiile- gere cu sinodulu prefige ordinea si tempulu, candu ace'a pro- punere are se via la pertractare.

§. 49.

Protocolulu sinodulu protop., dupa ce s'a autenticatu,- lu-subscrie presiedintele si notariulu; asemenea si expeditiile- si estrasele inca se subscriu prin d'insii.

§. 50.

Afacerile sinodulu protopresbiteralu suntu:

1. Obiectele economico-besericesci, scolarie si fundatiu- nali, privitorie la protopresbiteratu.
2. Alegerea protopresbiterulu, a profesoriloru si inve- tiatoriloru pentru scolele tractuali, si presentarea actulu de- alegere la consistoriulu eparcialu.
3. Inaintarea trebei scolarie d'in protopresbiteratu.
4. Nesuint'a pentru sustinerea vediei si autonomiei- besericee.

§. 51.

Pentru tienera sinodulu protopresbiteralu, in care se- va alege noulu protopresbiteru, consistoriulu eparcialu va de- numi unu comisariu, pre carele lu-va impoternici spre con- chiamarea si celebrarea sinodulu.

§. 52.

In diu'a alegerei comisariulu eparcialu celebraza sant'a- liturgia cu chiamarea suntulu spiritulu si tiene o cuventare po- trivita actulu alegerei.

§. 53.

Dupa sant'a liturgia membrii sinodulu se aduna seu in- beserica seu intr'o sala, si d'in sinulu loru tramitu o deputa- tiune la comisariu spre a lu invita la sinodu si deschiderea- lui; Comisariulu venindu ocupa loculu de presiedinte, tiene o- cuventare catra alegatori, si apoi pred'a notariulu spre cetire- imputernicirea consistoriala. Dupa aceea face verificarea ale- gatoriloru si pasiesce la actulu alegerei, chiamandu pre roadu- la votisare. Aclamatiune nu se primesce, ci numai votisare- secreta. Fia-care alegatoriu pred'a presiedintelui comisariu vo-

